

Národní umělec

FRÁŇA ŠRÁMEK

LÉTO

STATNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

Premiéra 25. června 1955 v Divadle Zdeňka Nejedlého

FRÁŇA ŠRÁMEK
národní umělec

LÉTO

Komedie o 3 dějstvích

Režie: Miloslav Holub
Asistent režie: Bronislav Křanovský
Hlasový poradce: František Forman

Návrh scény: prof. Jan Obšil
Návrhy kostýmů: Marie Stejskalová,
sošitelka vyznamenání „Za vynikající
práci“ a Josef Stejskal

Osoby a obsazení:

Tomaš Perout	Osvald Albin
Valča Peroutová	Dagmar Veselá
Jan Skalník	Jaroslav Nedvěd
Farář Hora	Antonín Brož
Slečna Růženka	Anna Kratochvílová
Jiří Chvojka	Miroslav Polach
Stáza	Jiřina Froňková
Troníčková	Božena Böhmová
Josef	Miroslav Olejníček
Nanda	Naděžda Letenská
Soused	Jiří Duras
Posilák	Bronislav Křanovský

Houslové sólo ve II. dějství — konc. mistr SDO Karel Kantor

Insipicent: Vl. Seeman. — Napovídá Julie Kučarská

Dekorace, kostymy, vlásenky, světla, technika — kolektiv SDO

Hlavní přestávka po I. dějství

POŽEHNNANÉ „LÉTO“

Skoro rok trvala už první světová válka, divadlo se těžce udržovalo při životě, smutno bylo v drahém domě nad Vltavou, smutno a teskně bylo všude kolem.

Jen ztěžka jsme sbírali sílu, nadšení a chuť k práci, zdálo se být tak marná a zoufalá zbytečná, nově studované hry bez ohlasu mizely po 2–4 reprisách s repertoáru. I věčná Shakespearova píseň lásky „Romeo a Julie“ ozvala se s jevitě za jeden rok jen čtyřikrát. Ve zkouškách umlkly žerty, pracovalo se unaveně, namáhavě a bez barev. Zdálo se, že vše spěje k zániku a mrtvé beznaději, že v tlesku nenáviděných zbraní propadlo zkáze navždy i všechno umění.

Dobrá a mocný duch strážný českého divadla, ten, který je od první chvíle jeho vzniku vyváděl ze všech strážní a nebezpečí, však nedopustil, aby zahynulo, co po léta tak utěšeně kvetlo.

Nikdy nezapomenu na onen den, kdy jsme skoro netečně zasedli ve zkušebně ke čtení zkoušky nového kusu. Tak jsme byli smutni a vyčerpáni, že nás ani nevzrušilo jméno milovaného básníka. Bylo to na jaře, první zeletí obklopovala Národní divadlo, Vltava se třpytila v slunci, a my začali číst Šrámkovo „Léto“. Čím dále jsme četli, tím prudčeji rozprchávaly se černé mraky tesknosti a obloha se náhle rozesmála světlem slunečním.

Šrámkovo „Léto“! To nebyla divadelní hra, to byl úsměv života, to byla píseň písní, to bylo samo požehnané léto. Ne, není možno nějak kriticky zhodnotit, co nás tehdy tak upoutalo. Neobraceli jsme popsané listy papíru, ale zatoulali se kamsi daleko, louky zavoněly, vodní růže pluly po rybníce a tichým, dobrým večerem zazněla píseň. Četli jsme a četli, skoro bez dechu, až do konce, a vzpomínám si, jak, když jsme se slzami v očích dočetli, přerušila naše mlčením paní Hübnerová tichými slovy: „Bože, to je krásné...“

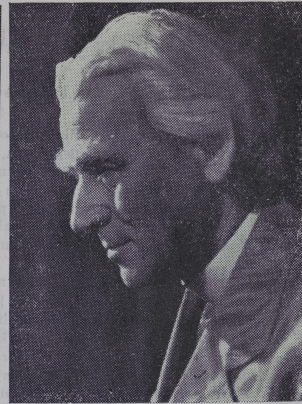
A toto okouzlení už nás neopustilo až do premiéry, i starší druhy, i nás tehdy mladé, a bylo v nás při každém představení. Co to jen bylo v prostém příběhu pěti lidí, kteří bloudili, a oněch dvou, kteří už našli svou cestu? Všichni jsme si při zkouškách náhle tak dobře rozuměli a měli se tak podivně rádi, takže „Léto“ vycházelo z našich rukou lehce, okřídlené, skoro samo. Režisér a herci jako by se stále doplňovali, druh druhu dopovídal napověděné a z každého nápadu jsme se upřímně radovali. Nepamatuji si, že by nám kdy předtím byla herecká práce přinesla tolik čistě radosti, tolik uspokojení ze společné práce.

Tak jsme s Létem tehdy srostli, že jsme se třáslí o osud milovaného hry, až vyjde z našich rukou, aby ji nesnižilo nepochopení. Báli jsme se netečného tehdy občerstva, aby neublížilo svou lhostejností jemnému přediviu. Bylo by nás to bolelo, jako když matce dítě pohání, jako když mu ubližují.

Zbytečně jsme se báli o svůj poklad. Jako my od první chvíle podlehl kouzlu nové hry, stejně tak si podmanila básnická moc „Léto“ chladné až dosud ke všemu občerstvo. Už dávno nezažili jsme takový úspěch, jako o premiéře i v dalších všech dvaceti reprisách. Naše okouzlení jako by přešlo do hlediště, a už jsme se nemuseli bát o svého básníka. Život, který s jevitě promluvil tak lásnivou řečí, život prudký a plný pravdivých dojmů a citů, rozbušil srdce diváků, stejně, jako naše a jeho mocné vyzvánění rozevřelo struny snad dosud mlčící.

Ano, „Léto“ budíž požehnáno, nejen za dokonalost svého básnického výrazu, ale i za to, že v kruté době hrůzy, zmaru a smrti, zavládá nad mdlými srdci jako zářivá vlajka nejkrásnějšími barvami naděje, lásky a víry v život, který se stále obnovuje, roste a vítězí.

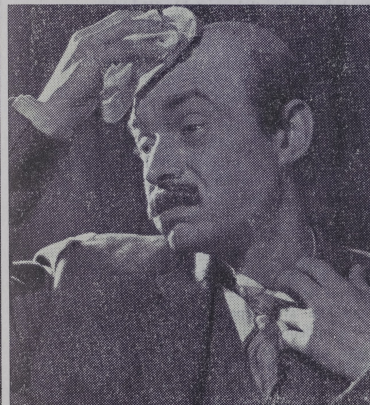
Národní umělkyně Růžena Nasková.

Jan Skalník — J. Nedvěd
Stáza — J. Froňková ml.

Záběry z nové ostravské inscenace komedie národního umělce Fráni Šrámka »Léto«
v režii Miloslava Holuba, na scéně prof. J. Obšila.

Farář Hora — A. Brož

Valča Peroutová — D. Veselá

Jiří Chvojka — M. Polach

Tomáš Perout — O. Albin
Slečna Růženka — A. Kratochvilová

Karel Čapek: O FRÁŇOVI ŠRÁMKOVI

Napsáno k básnickým šedesátinám.

Je velmi mnoho lidí, kteří nikdy nepotkali básníka Fráňa Šrámka, ačkoli by o to tuze stáli. Je to částečně jeho vina, neboť se lidem vyhýbá pláše a tvrdohlavě. Vyskytuje se opravdu velice vzácně, ale přesto existuje; chcete-li ho potkat, najdete ho celého v jeho básních a knížkách i s jeho modrým, pronikavým očima a něžným srdcem, i s jeho přírodou, jeho steskem, jeho rytířstvím, láskou a jizvami, kterými se marně krabati jeho věčně mladá citlivost. Ale já nejsem povolán mluvit o jeho básnickém díle, nýbrž o Fráňovi Šrámkovi, jaký je.

Jaký je: je pomenší, sporý a v tváři nakrabacený, ale ani byste mu nehádlí padesátku; dívá se do světa tak modře, jako málokdo, má nervosní rty chlapec-ke mladosti a figuru drobného, ale tuhého zápasníka; a nos, který vypadá, jako by pořádkem větřil všechny vůně poli, léta a života. Je brunatný, svalnatý a rovný; hned na něm poznáte starého vojáka a dobrého chodce, provátého větrem a sluncem. Už zevně je takový, jaký je: drsný a nesmírně citlivý; celý nějak tvrdě zafatý, a přitom vibrující jako napjatá struna. Jmenuje se Šrámek; už to jméno je něco jako mávnutí ruky nad starou ranou, která se zacelila, a boli-li ještě, tož se o tom mluví jen tak mimochodem a nerado. Fráňa Šrámek vlastně o sobě nikdy nemluví, i kdybyste to z něho pátli; chodil jsem s ním po léta letoucí, a nevím toho o něm víc, než že žil v Písku a Sobotce, má starou maminku, sloužil ve válce a jako rakouský voják seděl in carcere et catenis pro antimilitarismus; ale jak a co bylo, to mi přítel Šrámek nikdy neřekl. Vždycky uekne, když se řeč stočí na něho; je v tom tak divoká vnitřní cudnost, že jsme si prostě odvykli trápit ho zájmem o jeho osobu. Na to musí být básník, aby něco na půl úst, skoupě a málomluvně řekl o sobě a svém životě. Básník je jediná řeč, v které se dovede zpovídat ze svého nitra.

Mám-li nějak vylíčit, jak žije svůj soukromý život, tedy mám před sebou trojú obraz. První obraz vypadá asi takto: činžák ve Vršovcích; v pátém patře, odkud už je vidět nad střechami kousek oblohy, žije mezi pečlivě oprášenými knížkami tichý poeta. Není lehké se k němu dostat; než se otevrou dveře, vyhlédne špehyrkou nedůvěřivé modré oko: co tu chceš, člověče? jdi spánkem-bohem svou cestou, nikdo tu není, nikdo tu nikdy nebydlel. Konečně ten samotář uvnitř přece jen otevře; já vím, je napolo rád, že vidí člověka, a napolo se zlobí, že k němu někdo vníká; jak jinak má ty dva pocity vyvážit než ukrutnými rozpaky? Nežlob se, Šrámku, tak už jsme tady. Chvála bohu, nic se tu nezměnilo; a je-li tu něco nového, je to zavřeno v tvém psacím stole, a chraň bůh, abychom se tě na to ptali. Jen kytička na stole, to asi dělá ten dnešní den. Fráňa Šrámek si rozechvělými prsty zapaluje svou cpanou papirosku a trochu nedůvěřivě vyzírá: co tak najednou — z ničeho nic návštěval copak to asi bude? — Nic nebude, jen tak jsme si sem zašli cestou; to víš, kamaráde, mnoho lidí by se chtělo podívat, jak žije básník, který jim učaroval svou písničkou. Jak jinak by žil: kutí tise u svého psacího stolu, jako plavá myška ve velikém domě; a když slyší kroky na chodbě, zavírá honem popsané listky do svého stolu a dělá potom jakoby nic. Je to hrozně křečká a jemná práce, co ukrývá; nesnesla by, aby se mu při ní někdo díval do prstů.

Druhý obraz, to je Fráňa Šrámek, neúnavný tulák. Co se nabrouší na polích a kopcích kolem Vršovců! Pravda, není to žádný Yellowstoneý park, anebo který jiný kraj, bohatě obdařený krásami přírodními; ale jsou tu lidé a pole, je tu obloha, je tu slunce a vítr; mochnička kvete u škvárované cesty, mladé dělnice se vracejí z Waldesky nebo Orionky, vojačci cvičí a vousatí strejci s večerem trouští své nemluvné rozuzy. A Fráňa Šrámek se toulá tím rozlehlým světem, oči všude, nos větřící, panáček čistý jako ze škatulky, nevím, jak to dělá, ale nikdy si na těch potulkách nezablátí ani nezaprší střevice. Asi se ho nic nechytá. Řekl mi někdo, že ho onehdy viděl na Národní třídě; prý se u knihkupce díval na knížky. Ale já tomu skoro nevěřím, že by šel do ulic; když Šrámek, tedy někde na Bohdalcích nebo u Záběhlích.

Konečně třetí obraz, a tam je toho Fráňa Šrámka nejvíc. To je jeho Sobotka. To je staré městečko pod hrádkem Humprechtem, a mladí lidé, s nimiž okřívá mladé srdce mladého Šrámka. A co by, i zazpívá si s nimi; a rozeběhne se s nimi údolím Plakánek k starému hradu Kosti; a zarezíruje si s nimi, když hraje divadlo, upaluje vykoupat se s nimi do tůněk studeného potoka v lesích, nad nimiž vystupuje pohánská hora Mužský a Panna s Bábou, dvojzub Trosek; nebo se potuluje sám, kam ho táhnou oči a citlivý nos, šťasten, prozřený a celý rozevlátý jako plaché lesní zvíře, které by se dostalo z klece do lesů a luk; zrovna se třese vzrušením, jak důvěrně a divoce se tu cítí doma. Teď už to není Šrámek samotář; pod křídly maminky, v kruhu mladých, pod hrádkem Humprechtem, v buzučíně semtinské lípy, v tom celém starém a lyrickém kraji se to v něm všechno rozehraje družností, písničkou, mládím a chlapectvím: tak trochu antický Satyr, ve kterém srůstá božské s animálními, tak trochu něžné dítě, tak trochu zjizvený voják, který se vrací domů, do míru luk a kvetoucích mezí. A to je ten pravý Šrámek: léto kolem hlavy, písnička na rozechvělých rtech a dokola nejčestnější domácí kraj, svět rytířský a selský, milostná údolí a otevřená pole vonící senem a úrodou; a tady ve šťastné potulce brouká svou tesknou a zjhlou melodii sporý a nakrabacený muž. Ten stesk, to jen on; ale ta zvučná Panova píšťalka, na které si přehrává, to je sám hlas jeho kraje.

Kamaráde Šrámku, budeš-li slyšet nebo číst tato slova, vidím předem jak rudneš nevolí, jak sebou trháš a máváš rukou: jakže, takhle za mnou jít až do mého soukromí! co jsem vám, lidi, udělal? — Nic naplat, Fráňa Šrámku, opravdu jsi nám udělal; tolik z nás by prožilo život méně dojatý, kdyby nebylo tvé písne mládí a lásky, hořkosti a domova. Braň se tomu, jak chceš; ale musíme tě za to polibit na tvář v den, kdy nenáležíš sám sobě, ale nám všem.

ŠRÁMKOVY HRY NA OSTRAVSKÉ SCĚNĚ

Léto - 1919-20

Léto - 1936-37

Měsíc nad řekou 1921-22

Plačící satyr - 1941-42

Červen - 1928-29

Léto - 1942-43

Měsíc nad řekou 1947-48

ŠRÁMKOVO „LÉTO“

(Výňatky ze studie Františka Götze).

Ve své nejpoblárnější hře, v LÉTĚ, postavil Šrámek proti rozvrácenému měšťácko-intelektuálnímu světu špatné literátky Valči Peroutové, dekadentního básníka Chvojky a obhroublého žurnalisty Perouta, mladý svět Jana Skalníka a Stázy, sám cukající nerv, divočící instinkt, pubertální mládí, v němž perlí nevypočitatelný život v čisté podobě.

Protitragické zaměření komedie ani nedovolí, aby se proti sobě postavené světy ostře střetly — s výjimkou lehké slovní šarvátky s Chvojkou v 2. dějství. Mezi oběma tábory stojí totiž farář Hora, který dovede vyzrálou moudrostí zrelativisovat každý nesouzvuk, okrášlit každý neúspěch a postavit oltáříček novému životu — třeba na rozvalinách . . . postava, která tu má svou protitragickou notou dominantní význam. Že se tu Šrámkovi letní svět rozvoněl všemi vůněmi luk a lip, i zralých meruněk, že se mu rozsvítil poledními jasy a zašeřil stříbrnými soumraky, roztančil barvami a rozezpíval písní lesů a vod a mladých těl, je pochopitelné v díle, které vznikalo v bezprostřední blízkosti SPLAVU. Lyrický materialismus Šrámkův našel tu silný výraz. A dílo má i nepopíratelnou progresivnost v analýse pustoty a mravní narušenosti světa měšťáckých intelektuálů.

Šrámek je ve valné většině svých děl básník hluboce český, navazující na nerudovskou a sládkovskou tradici, je to básník a dramatik progresivní, jenž se statečně bil s měšťáckou morální maškarádou, odhaloval ji, strhoval jí masky. A i tam, kde rozezpíval píseň mládí a přímého života, vyvzdoroval jí tím, že tu čistou kvetoucí hmotnost bytí zbavil měšťáckých pokřivenin a znetvoření, jako by existovala mimo buržoasní svět. Svět proletariátu byl blízký jeho mládí, jeho anarchistický vzor byl odboj proti bídě a měšťácké lži.

Jako komediograf byl nám Šrámek tím, čím byl mladé sovětské dramatice Čechov: podal nám v LÉTĚ, MĚSÍCI NAD ŘEKOU, PLAČÍCÍM SATYROVI a j. obraz života českého mládí v rozhodující chvíli vývojové a učinil to s takovou básnickou silou, že tato díla přerostla svou dobu a vstoupila do okruhu velkých hodnot české dramatické tvorby.

Fráňa Šrámek: Léto. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě. Redakce: Josef Štěpánek, dramaturg. spolupráce H. Šimáčková, fotografie Fr. Kasl. Vytiskly Ostravské tiskárny, n. p., prov. 02, Ostrava I. — Cena 0,90 Kčs.